

KRŠĆANSTVO, RELATIVIZAM, RELIGIJA

Novija razmišljanja kard. Ratzingera i Međunarodne teološke komisije

Nikola žaca, Split

UDK : 215
Stručni članak

Za vrijeme petogodišnjeg mandata svaki saziv Međunarodne teološke komisije raspravi nekoliko aktualnih teoloških tema. Zaključci tih rasprava budu potom predloženi crkvenoj javnosti u obliku jednog dokumenta. Tako je i dosadašnji saziv Međunarodne teološke komisije, na kraju svojega petogodišnjeg mandata (1991.-1996.), objavio dokument pod nazivom *Kršćanstvo i religije*.

Priprava spomenutog dokumenta bila je povjerena jednoj potkomisiji, čiji je član bio i hrvatski teolog Ivan Golub. Rad spomenute komisije na izradbi tog teksta trajao je od 1993. do 1995. Tekst je potom odobren na plenarnom zasjedanju Međunarodne teološke komisije u rujnu mjesecu 1996. No, službeno objavljivanje uslijedilo je tek početkom 1967., nakon što je svoj "nihil obstat" dao kardinal Ratzinger, prefekt Kongregacije za nauk vjere.¹

Inače, rečeni kardinal je još u svibnju mjesecu 1996., tijekom svojeg predavanja održanog u Guadalajari (Meksiko) na skupu predstojnika doktrinalnih komisija svih latinskoameričkih biskupskih konferencija upoznao crkvenu javnost s radovima na izradbi tog dokumenta. Nadalje, treba istaći da je kardinalovo predavanje bilo naslovljeno "Relativizam, problem vjere".²

1. Razmišljanja kard. Ratzingera o postmodernom relativizmu

Središnja tematska preokupacija kardinalova izlaganja dobrim dijelom se poklapa s problemskim obzorom na kojem se kreću i razmišljanja Teološke komisije. Riječ je, naime, o relativizmu kao dominantnoj filozofiji suvremenih demokratskih i pluralističkih društava. Kardinal skicira temeljne odrednice suvremenog relativizma, njegove povijesne, spoznajno-teoretske i religijske korijene.

Tako, među posljedice fenomene suvremenog relativizma ubraja New Age. U antiracionalizmu New Agea Ratzinger vidi neku vrst izričite reakcije na vrijednosno-religijski relativizam današnjice. Jer nije lako živjeti po načelu da je sve relativno. Međutim, u

¹ Commissione teologica internazionale, *Il cristianesimo e le religioni*, u: *Civiltà cattolica*, 148 (1997), I/3518, str. 146-183.

² J. Ratzinger, *Relativismo, problema, fede*, u: *Il Regno*, 1/1997, str. 51-56.

sebi višeznačni New Age, s pravom zaključuje Ratzinger, "ne pronalazi izlaz iz dileme relativizma u jednom susretu ljudskog ja s jednim ti ili mi, nego jednostavno u prevladavanju samog subjekta, u ekstatičnom povratku u kozmički proces". I tako "se subjekt koji je pretendirao na to da podloži sebi svaku stvar" sada pretače u "sveobuhvatnu Cjelinu".

No, posebnu pozornost i najviše prostora u svojem razmišljanju kardinal posvećuje utjecaju suvremenog relativizma na kršćanstvo i njegovu teologiju. Kao izraziti primjer prodora relativizma u kršćansku teologiju Ratzinger navodi tzv. pluralističku teologiju, čije temeljne ideje ilustrira na osnovi spisa dvaju njezinih najpoznatijih predstavnika, J. Hicka i P. Knittera. On ovu dvojicu svrstava u postkantovsku teološku tradiciju, koja, gradeći svoje polazište na razlikovanju noumena i fenomena, zaključuje da se "apsolutno ili pak onaj koji je apsolutan ne mogu saopćiti u povijesti, koja je po sebi mjesto gdje se može samo susresti modele, odnosno tek idealne figure, koje jedino upućuju na ono radikalno Drugo, koje nije moguće dohvatiti u povijesti". Prema tome treba otkloniti poistovjećenje zadnje božanske stvarnosti, odnosno "stvarnosti" kao takve s jednom povijesnom figurom kao što je to Isus Krist. Takvo poistovjećenje vodi nedopustivom vraćanju mitu. Na poprištu tako ostaje teocentrični misterij, koji osnivači raznih religija odnosno njihovi religijski sustavi više ili manje uspješno interpretiraju i izražavaju.

Jasno, zapaža kardinal, tu onda više nema mjesta ni za kakav kristocentrizam, ni za kakvu spasenjsku obvezatnost dogmatske vjerske istine i crkvene institucije, a niti je više moguće opravdati misijsku djelatnost, koja bi trebala u potpunosti ustupiti mjesto dijalogu. Sam "dijalog trebao bi biti međusobna razmjena u biti jednakovrijednih i po sebi relativnih mišljenja, u cilju postizavanja što veće suradnje i integracije među različitim religijskim koncepcijama". Stoga, zaključuje Ratzinger, za pluralističku teologiju demontaža kristologije i eklezijologije postaje temeljnim postulatom "jer bi (navodno) vjera u božanstvo samo jednog dovela do fanatizma i partikularizma, do odjelbe vjere od ljubavi. A to je ono što svakako treba izbjeći".

Ratzinger potom ukazuje na neke od idejnih pretpostavki takvih teoloških stajališta, koja se danas uvelike šire na prostoru kršćanstva. Tako, uz suvremenu prevlast postmetafizičkog mišljenja u filozofiji, na tragu E. Kanta, on spominje i dosta prošireno uvjerenje po kojem suvremeno društvo, ako želi biti uistinu društvo slobode i demokracije, mora biti utemeljeno na vrijednosnom relativizmu dijaloško-dogovornog tipa. K tome treba pribrojiti i utjecaj azijskog relativizma poglavito hinduističke provenijencije. Naime, pragmatični i u znatnoj mjeri areligiozni relativizam Europe i

Amerike pronalazi danas u indijskom relativizmu neku vrst "religioznog posvećenja", koje kao da pruža zapadnjačkom odreknuću od dogme dostojanstvo "jednog još većeg strahopoštovanja pred misterijem Boga i čovjeka". Pozivanje europske i američke misli "na teološka i filozofska poimanja Indije osnažuje relativiziranje svih religijskih oblika koje je tako karakteristično za indijsku kulturu".

Raspad komunističkog svijeta zadao je nesumnjivo snažan udarac vjerodostojnosti raznih teologija oslobođenja. One dolaze danas u drugi plan pa, prema Ratzingeru, među suvremenim izazovima Crkvi i njezinoj teologiji najveću težinu ima upravo suvremeni relativizam i pluralistička teologija kao njegov teološki izdanak. Crkveni ambijenti, međutim, kao da toga nisu svjesni, ustvrđuje kardinal, pa se svakodnevni život Crkve često odvija u znaku pragmatizma, kao da je sve kao i prije, ali zapravo "vjera slabi i tone u beznačajnost". Stoga Crkva i njezina teologija trebaju hitno reagirati jer, "suočena s relativizmom suvremenosti, počinje ulaziti u krizu i vjera jednostavnih".

Od teologije se očekuje prikladni odgovor. Ali pretpostavka za to bi, prema kardinalu, trebala biti ponovna uspostava skladnog odnosa vjere i razuma, filozofije i teologije. Jer "ako i dalje ostanu zatvorena vrata metafizičke spoznaje, ako i dalje ostanu na snazi neprevladive granice koje je Kant postavio ljudskoj spoznaji, vjera će kržljati: nedostaje joj zraka". S druge strane, vjera je pozvana da "izliječi" razum, pomažući mu da prevlada ograničenosti koje mu nužno nameće njegova povijesna situiranost. Naime, nema uvijek razuma, ali i obratno.

Skladan odnos razuma i vjere te vraćanje metafizičke težine ljudskoj spoznaji pretpostavka su, zaključuje svoje razmišljanje kardinal Ratzinger, da bi se moglo korigirati implicitnu filozofiju, koja često prati primjenu (inače po sebi korisne) povijesno kritičke metode u tumačenju Biblije. Naime, upravo ta najčešće refleksna filozofija dovodi do egzegetskih zaključaka koji stoje u temeljima relativizma pluralističke teologije. Pritom je riječ u prvom redu o više ili manje prešutnom uvjerenju u potpunu homogenost svijeta i povijesti, tako da "ono što se ni na koji način ne može dogoditi danas, nije se moglo dogoditi niti jučer, a niti će se dogoditi sutra". Time se, međutim, tvrdi s pravom Ratzinger, "biblijsko tumačenje jednostavno usmjerava na prošlost, na ono što se je jednoč dogodilo", te ono više nije u stanju "pokazati ni današnjeg, pa ni sutrašnjeg, a niti vječnog Krista, već samo, ako želi ostati vjerno samom sebi, Krista od jučer".

2. Kršćanstvo i religije

Dokumenat Međunarodne teološke komisije pokušava u biti odgovoriti na neke od temeljnih teoloških preokupacija kojih se kardinal Ratzinger dotiče u svojoj analizi. A riječ je u prvom redu o nastojanju da se pokaže spasenjska konstitutivnost i jedincatost židovsko-kršćanske objave, posebno lika Isusa Krista, te da se - i to više implicitno - reafirmira, nasuprot pluralističkoj teologiji, potrebu i uporabljivost metafizike te umjerenog spoznajnog realizma.

Uvodne tvrdnje ovog dokumenta kruže oko svima dobro poznate činjenice dosad neviđene globalne komunikacije i mnogostrukosti ovisnosti među narodima, koja rađa pojačanim susretima među religijama. Pluralnost religija postaje dijelom svekolike svijesti. Međureligijski dijalog postaje nužnost u ovom globalnom svijetu. Cilj dijaloga bio bi "određenje životnog smisla te promicanje zajedničke akcije u korist mira i pravde u svijetu". Religije, dakle, ne smiju biti više čimbenicima podjele i sukobljavanja, kao što je to bio slučaj u prošlosti, nego elementi mira i zajedništava.

No, da bi se s katoličke točke gledišta mogao voditi jedan uistinu plodotvorni dijalog, potrebno ga je temeljiti na teološkoj prosudbi religija. Stoga autori dokumenta, premda svjesni postojanja mnogih otvorenih pitanja na ovom području, ipak žele ponuditi nekoliko temeljnih teoloških načela potrebitih za konkretno katoličko vrednovanje religija.

Prvi dio dokumenta, pod naslovom "Teologija religija - status quaestionis", predočava kratak sažetak suvremenih teoloških stavova i diskusija glede odnosa kršćanstva i religija. Tako se iz nedavne teološke prošlosti navode dobro poznata razmišljanja Henrija de Lubaca, Jeana Daniéloua i Karla Rahnera. U nekoliko rečenica skicirani su ekleziocentrizam, kristocentrizam te pluralistički teocentrizam i soteriocentrizam. Najviše prostora posvećeno je, međutim, prikazu temeljnih stavova pluralističke teologije religija.

Tako se ukazuje na njezino odricanje od kristocentrizma kao i njezino inzistiranje na teocentrizmu odnosno na soteriocentrizmu u ime prenaplašenog traženja zajedničkog nazivnika religija. Naime, sukladno svojim epistemološkim pretpostavkama, pluralistička teologija nužno relativizira spoznajno-izričajnu istinitost religijskih dogmi, stavljajući na prvo mjesto "egzistencijalnu istinu". Time se odriče mogućnost vrijednosne prosudbe drugih religija polazeći od vlastitih religijskih istina.

Nasuprot tome, autori dokumenta stoje na stajalištu da nužno dijaloško suočenje među religijama zahtijeva, kada je riječ o kršćanima, povjerenje u unutar-teološku kriteriologiju. Za kršćansku teologiju nije prihvatljivo da se - kao što to predlažu plura-

listički teolozi - za vrijednosnim kriterijima prosudbe pojedinih religija traga isključivo na nadreligijskoj razini, npr. na filozofskoj ili na razini opće priznatih humanih vrijednosti. Jer kršćanska teologija religija, koja prati dijaloška nastojanja kršćana, ipak je "fides quaerens intellectum". Ona stoga ne može napustiti "dogmatski princip", tj. ne može teološki razmišljati o religijama, a da pritom ne polazi od svojih vlastitih izvora.

Potom se nabrajaju neki od središnjih ciljeva jedne kršćanske teologije religija. Tako ona treba interpretirati ulogu kršćanstva u kontekstu religijskog pluralizma, odnosno dužnost joj je promišljati istinu kršćanstva i njezinu univerzalnost. Drugi njen cilj je određenje konačne svrhe i opravdanosti religija unutar cjeline povijesti spasenja. I napokon nameće se potreba preciznog upoznavanja sadržaja konkretnih religija i njihove vrijednosne prosudbe u svjetlu kršćanske vjere. Dakle, postavlja se pitanje kriterija teološke prosudbe.

O njima se govori u drugom dijelu dokumenta pod naslovom "Temeljne teološke pretpostavke". Tu se razmišlja o četiri teme, koje su nesumnjivo temelj samoshvaćanja kršćanstva, ali i izvor teološke kriteriologije svake buduće teologije religija. Pod naslovom "Očeva inicijativa u spasenju" sakupljena su razmišljanja o jedinstvu i univerzalnosti Božjeg spasenjskog plana. Bog Otac našega Gospodina Isusa Krista izvorište je i utok cjelokupne povijesno spasenjske dinamike, koja započinje stvaranjem a završava u eshatonu. Druga velika tema naslovljena je "Isus kao jedini posrednik". Temeljeći se na mnogobrojnim navodima uzetima iz Pisma, otačke tradicije i II. vatikanskog sabora, dokument zastupa strogi kristocentrizam: sve je stvoreno u Kristu i prema Kristu; Krist je jedini posrednik; ne postoje neka druga "paralelna" posredništva spasenja odvojena od čovjeka Isusa; spasenje je jedno jedino za sve ljude te u konačnici označava potpuno suobličenje Kristu i zajedništvo s njime u sudjelovanju na njegovom božanskom sinovstvu.

Usko povezana s Kristovom spesenjskom univerzalnošću je spasenjska "univerzalnost Duha Svetoga". Dar Duha dolazi od Krista uskrsloga i vodi k njemu. Stoga, naglašava dokument, nije moguće prihvatiti tezu o Duhu kao alternativu Kristu, odnosno o Duhu koji, navodno, ispunja "neku vrst praznine između Krista i Logosa" (br. 60).

Na posljetku, četvrti temeljni element jedne prihvatljive teologije religije je univerzalno spasenjsko poslanje Crkve, "Ecclesia, universale salutis sacramentum", glasi naslov tog paragrafa. Autori dokumenta svjesni su da je dugi niz stoljeća ekskluzivistički protumačeni princip "extra Ecclesiam nulla salus" sprječavao nastanak i razvoj smirenoga teološkog vrednovanja religija.

Stoga oni nastoje pružiti jedno saborskim tekstovima sukladno tumačenje tog načela, za koje drže da u svom prvotnom značenju ima parenetsku ulogu, tj. "potaknuti članove Crkve na vjernost" (br. 70). Uostalom to poticajno načelo treba promatrati unutar one puno šire kristocentrične optike izražene tvrdnjom "extra Christum nulla salus". Ljudi se spašavaju ako su po Duhu sudionici spasenjske stvarnosti Kristova pashalnog misterija. To vrijedi za kršćane, ali može vrijediti i za nekršćane ako nisu odgovorni za svoju nepripadnost vidljivoj Crkvi. Dokument, naime, opetovano inzistira, u dosluhu sa saborskim dokumentima (posebice LG i AG), na važnosti pripadnosti vidljivoj Crkvi kao prostoru izričite sakramentalne nazočnosti spasenja. A naglašava se i njezina univerzalana spasenjska važnost, koju se vezuje uz njenu sakramentalnost.

U trećem, završnom dijelu, naslovljenome "Neke od nužnih posljedica za jednu kršćansku teologiju religija", dokument pokušava primijeniti prethodno kristološko razmišljanje na četiri temeljne tematike svake teologije religija. Tako se najprije razmišlja o "Spasenjskoj vrijednosti religija". Pritom se ne uzima toliko u obzir mogućnost spasenja izvan Crkve, što je već postalo 'sententia communis', već se govori o spasenjskoj vrijednosti samih religijskih institucija kao takvih. Zaključak je da religijske strukture mogu pomoći da njihovi sljedbenici prihvate milosnu ponudu ukoliko "potiču ljude da traže Boga, da djeluju u skladu sa savješću te da žive pošteno" (br. 86).

Kada je riječ o tome može li se govoriti o objavi (Pitanje objave) na prostoru religija, odgovor je kako eventualnom "prosvjetljenju" koje je od Boga dano drugim religijama ipak nedostaje jamstvo "da su svjetla (zrake istine) ispravno prihvaćene i protumačene" od strane sljedbenika tih religija" (91). Stoga se ne može govoriti o objavi Božjoj u strogom smislu, već eventualno samo o "nekoj vrsti prosvjetljenja" (br. 92).

Treća neizostavna tema teologije religija jest pitanje istine. Danas obvezatnost religijske istine posebice ugrožava pluralistička teologija. No, time se dovodi u pitanje i sama mogućnost dijaloga. Jer "svaki autentični dijalog živi od uvjerenja sudionika u ispravnost vlastitih postavki" (br. 101). Tako u paragrafu naslovljenome "Istina kao problem između teologije religija i pluralističkog stajališta", dokument obrazlaže uvjerenje svojih autora u sposobnost i dužnost kršćana da, polazeći od temeljnih istina svoje vjere, nastoje uočiti sličnosti i razlike između kršćanstva i drugih religija. Inzistira se na diferenciranom pristupu svakoj pojedinoj religiji, a odbacuje se također i stanovište pluralističkih teologa po kojemu kršćansko inzistiranje na jedincatosti Kristova spasenjskog posredništva nužno znači i podcjenjivanje drugih religija te time

razbija mogućnost autentičnog dijaloga. Naime, kršćanin ne može ni na koji način manipulirati Kristovom istinom, nego temeljeći se na njoj ulazi u međureligijski dijalog.

“Međureligijski dijalog i misterij spasenja” zadnja su velika tema teologije religija. U konačnici, sva prethodna razmišljanja ovog dokumenta žele pružiti temelj jedne prihvatljive dijaloške teorije i prakse. Zapažanja na temu međureligijskog dijaloga predstavljaju, premda podosta nesustavno i fragmentarno, možda najoriginalniji dio ovog, sve u svemu, ne odveć zanimljivog teksta. Težište govora o dijalogu leži na dvjema nezaobilaznim temama međureligijskog dijaloga: na iskustvu i poimanju Boga te na poimanju i iskustvu smisla ljudske egzistencije. Kada je riječ o Bogu, autori naglašavaju potrebu radikalnog propitkivanja i tumačenja slika i govora o Bogu kojima se služe sudionici dijaloga. Isto vrijedi i za sliku o čovjeku koju (u kontekstu dijaloga) u potpunosti treba posvijestiti. Naglašena je važnost molitve kao uvjeta i ploda međureligijskog dijaloga. Jer, dijalog nije tek susret dvaju različitih pojmovno-religijskih sustava, već se radi o susretu dvaju globalnih ljudskih iskustava koja u svojoj specifičnosti, bogatstvu, problematičnosti tvore mjesto susreta čovjeka i Boga. I upravo ta ne baš uvijek na isti način tematizirana otvorenost prema Bogu, koja konstitutivno pripada ljudskoj egzistenciji, temelj je bitne jednakosti svih sudionika dijaloga. Dakle, otvorenost zadnjog božanskoj stvarnosti jamči jednakopravnost sudionika dijaloga, a ne neprihvatljivo pluralističko izjednačavanje svih religijskih istina.

Dokument završava podcrtavajući usku svezu dijaloga i misijskog poslanja Crkve. Zapravo, riječ je o jednoj dijaloško-misijskoj dinamici, o “dinamizmu Tradicije” koja ima svoje izvorište, model i utok u Trojstvu: Dijalog među religijama dio je božanske pedagogije, odnosno pripreme za izričiti navještaj i prihvaćanje Evandjelja (“*praeparatio evangelica*”).

3. Zaključna zapažanja

Ratzingerov tekst predstavlja nesumnjivo jedno vrlo precizno uočavanje problema koje religijski pluralizam i relativizam znači u samoshvaćanju vjere Crkve i njezine teologije. Težište njegova govora usmjereno je više na ukazivanje mentalitetnih i idejnih pretpostavki suvremenog relativizma nego na eventualno skiciranje teološko-pastoralnih rješenja i poteza primjerenih situaciji. Ono što kardinal potom ipak predlaže kao preduvjet izlaska iz relativističke neobvezatnosti, nesumnjivo je važno, ali je i podosta uopćeno. Kao što čusmo, on postulira neku vrst samokorekcije biblijske hermeneutike te novo pozicioniranje odnosa razuma i vjere na obzoru jedne obnovljene postkantovske metafizike. Osobno se s tim

sugestijama slažem, ali postavlja se pitanje je li danas, u vremenu rastućeg pluralizma i na području filozofija, realistično očekivati u dogledno vrijeme jedan značajniji konsenzus teologa oko takvih metafizičkih pretpostavki, koji će biti u stanju promicati jedan opće katolički (pa i svekršćanski) nerelativistički 'intellectus fidei'?

Dokumenat Međunarodne teološke komisije u svojoj manje briljantnoj analizi pluralizma i relativizma dolazi do istih zaključaka kao i kardinal Ratzinger. K tome, tu se pokušava skicirati jezikom crkvenih dokumentata jedan teološko-katolički odgovor na izazove kako same činjenice religijskog pluralizma, tako i pluralističke teologije. Rezultat je, međutim, po mojem mišljenju, ipak osrednji. Naime, dobar dio teksta predstavlja tek jedan tematski kompendij tekstova i ideja preuzetih iz dosadašnjih crkvenih dokumenata i teološke produkcije iznimno bliske službenim stavovima crkvenog učiteljstva. Autori teksta nisu se željeli upuštati u potragu za nekim možda malo svježijim odgovorima. Njihova temeljna preokupacija, koja je po mnogo čemu eminentno apologetska, zadala je osnovni pravac kretanju njihova razmišljanja. Htjelo se još jednom, nasuprot pluralističkoj teologiji, ustvrditi isključivu spasenjsku konstitutivnost bogočovjeka Isusa iz Nazareta te naglasiti univerzalnu sakramentalnu važnost konkretne Crkve. I to je postignuto pretežito pozitivističkim gomilanjem biblijskih navoda te otačkih, saborskih, papinskih i vatikanskih tekstova. Time se, međutim, dobio tekst koji u sažetom obliku govori potpuno iste stvari, pa i istim jezikom, na koje su nas u ovih posljednjih 15-ak godina navikli enciklike i govori Ivana Pavla II. te dokumenti vatikanskog Tajništva za dijalog među religijama.

No, već spomenuta znatna doza apologetske preokupacije te želja da se na malo prostora izreče sve ono najvažnije, učinili su da se ovaj tekst - ako se izuzmu neke intuicije na temu dijaloga - doimlje nešto manje otvorenim i velikodušnim prema religijama negoli je to slučaj kod nekih drugih dokumenata, kao npr. "Dijalog i navještaj", a da ne govorimo o mnogim novijim djelima katoličke teologije, i to ne neke rubne ili "sumnjive" katoličke teologije. Sve u svemu, ovaj dokument predstavlja profesionalno izvedeni sažetak aktualnog dosega službeno-crkvenih stavova glede teologije religija i međureligijskog dijaloga.

Pozornost autora ovog teksta usmjerena je na iznošenje temeljnih sigurnosti, a ne na pronalaženje novih interpretacija. K tome, sve ono što je nedorečeno i problematično, ostaje po strani; primjerice, jesu li religije samo Božjom providnošću pripuštene stvarnosti ili su dio Božjeg plana vođenja povijesti k eshatološkoj punini Božjeg kraljevstva? Kako protumačiti djelovanje Logosa pa i Duha Božjega u religijama prije Objave Boga u Isusu iz Nazareta? Može li se, prema tome, ustvrditi da ipak možda nisu baš svi ljudi

pozvani djelotvornim milosnim pozivom da još za života postanu članovima vidljive Crkve? Ne ostavlja li kenotičko-povijesni tip posredovanja židovsko-kršćanske objave ponešto prostora i za neke kršćanima nepoznate, ali ništa manje autentične uvide u Božju i antropološku stvarnost na prostorima nekih od religija? Dakle, ne mogu li i kršćani preko dijaloškog susreta upoznati neka duhovna bogatstva koja su, premda kristološki utemeljena, ipak možda bolje posvijestena i prakticirana na području drugih religija? Je li dijalog samo pripravnim moment izričitog navještaja ili on može imati svoje opravdanje i dostojanstvo i onda kada ne predstavlja tek prvi korak k misijskom navještaju?

Nadati se da će na ova i druga važna pitanja pokušati odgovoriti jedan drugi dokument nekog od budućih saziva Međunarodne teološke komisije, kada za nekoliko godina mnoge sadašnje teološke institucije i sugestije budu verificirane u dijalogu i eventualno recipirane na razini učiteljstva.

CHRISTIANITY, RELATIVISM, RELIGION

Summary

Present-day spiritual situation characterizes pluralism and relativism. In the first part of this text are presented some of the new sections of cardinal J. Ratzinger, in which he emphasizes all difficulty of the challenge that pluralism and relativism present for faith of the Church and its theology.

The second part of the text talks about structure and fundamental ideas of the latest document of the International theological commission about relation of Christianity and religions. In this the author sees a great closeness of the starting preoccupations of the author of that document with the attitudes of cardinal Ratzinger.

At the end it has been mentioned some questions which are very important for Christian understanding of religions and by that also International dialogue, which are not mentioned in the said document.